

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№4(129)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2019

Nur-Sultan, 2019

Нур-Султан, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Аймұхамбет Жанат	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бахтикиреева Улданай	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	ф.ғ.д., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	ф.ғ.к. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серіккүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Тұрысбек Рақымжан	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковски Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 35 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 12/1,
тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dikhan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Aimukhambet Zhanat	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof. (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, Prof. (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Turysbek Rakymzhan	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Аймухамбет Жанат	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, проф. (Турция)
Каскабасов Сеит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Сериккуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Турысбек Рахимжан	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.
Периодичность: 4 раза в год Тираж: 35 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500
(вн. 31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Азкенова Ж., Оразаева Қ.</i> Н. Гогольдің «Ескілікті помещиктер» повесіндегі Данте архетипі және апостасиясы	8-15
<i>Байділдаева Н., Негимов С.</i> Жетес би тағылымы	16-23
<i>Байтанасова Қ.</i> Мәтін теориясының кейбір мәселелері	24-31
<i>Есенова А., Оразбек М.</i> Ғалым Жайлыбай поэзиясындағы жаңа ізденістер	32-38
<i>Жапанова М., Нұрманова Ж.</i> Асанәлі Әшімовтің «Арылу прозасы»: жанрлық әртектілігі	39-46
<i>Қалиева А., Маукеева А., Рысбаева А.</i> Герольд Бельгердің шығармашылық даралығының қалыптасуы	47-52
<i>Қожашев М.</i> Жамбылдың жыршылық өнері: қалыптасуы мен ерекшелігі	53-60
<i>Мәжіева Н., Балтабаева Н., Юсуп П.</i> Қазақ эпостарында полигамиялық некенің көркем бейнеленуі	61-66
<i>Найманбай А.</i> Заман шындығы: ақиқат пен көркемдік шешім сабақтастығы ...	67-72
<i>Саликжанова Ш., Карипжанова Г.</i> Қазіргі қазақ жастар поэзиясындағы қоғам бейнесі	73-79
<i>Сайлауова А.</i> Жыршы-жыраулар мектептерінің зерттелуі	80-86
<i>Сейсенбиева Э., Мәдібаева Қ., Юсуп А.</i> Ы.Алтынсариннің «Шариат-ул ислам» еңбегіндегі мұсылман ағартушылығы	87-92

Лингвистика және әдістеме

<i>Абдыханова Б., Мейрамбекова Л.</i> Прецедентті есімдер: фольклордың ықпалы және әлем мәдени кеңістігіндегі орны (неміс тілі материалы негізінде)	93-98
<i>Біжкенова А., Сәбитова Л.</i> Құрылымдық бөлімшенің ғылыми қызметі - университеттің даму компоненттерін зерттеудің маңызды бағытының бірі ретінде	99-107
<i>Досжан Г.</i> Кірме сөз мәселелерін зерттеудегі интегративтік тәсілдер	108-118
<i>Ербулатова И., Салимов Т.</i> «Тағам» атауы: лексика-семантикалық аядағы мәдени-таңба бірліктері	119-124
<i>Жұмағұлова А., Сыздықова Г.</i> Лингвэкология және медиакөңістік	125-132
<i>Жұмаханова А., Біжкенова А.</i> Бағалау - қарым-қатынастың сөйлеу актісі	133-140
<i>Ильясова Н.</i> Синтагма – тіл теориясы мен танымды байланыстырушы бірлік	141-150
<i>Кадеева М., Дмитрюк Н., Нарожная В.</i> Атаулы грамматикалық категориялардың имплициттілігі	151-158
<i>Тулеубаева С.</i> Лингвофилософиялық дәстүр сабақтастығы: әл-Фарабиден В. фон Гумбольдке дейін	159-166
<i>Өтебалиева Г., Қасқабасова Х.</i> Коммуникативтік құзіреттілік - шет тілін оқыту үдерісін зерттеу аспектісі	167-176
<i>Шингарева М., Нарожная В.</i> Рождестволық құттықтауларды талдау ерекшелігі - саяси дискурс элементі	177-184

Әдеби шолу

<i>Қайыржанов А.</i> Шәкәрім. Шынайы ізгілікті іздеу	185-189
--	---------

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Azkenova Zh., Urazayeva K.</i> Dante's archetype and apostasy in the novel of «Old World Landowners» by N. Gogol	8-15
<i>Beydildaeva N., Negimov S.</i> Jetes Biy's Edification	16-23
<i>Baitanasova K.</i> On Some Issues of Text Theory	24-31
<i>Yessenova A., Orazbek M.</i> The latest research related to the poetry of Galym Zhaylybay	32-38
<i>Zhapanova M., Nurmanova Zh.</i> Assanali Ashimov's «Confession Prose»: Genre Diversity	39-46
<i>Kalieva A., Maukeeva A., Rysbaeva A.</i> Formation of Herold Belger's Creative Individuality	47-52
<i>Kozhashev M.</i> Zhambyl's Poetic Art: Formation and Poetry	53-60
<i>Mazhyeva N., Baltabaeva Nazim, Yussup P.</i> The Art Image of Polygam Marriage in Kazakh Epics	61-66
<i>Naimanbai A.</i> Reality of the Era: Continuity of Truth and Literary Solutions	67-72
<i>Salikzhanova Sh., Karipzhanova G.</i> The image of society in modern Kazakh poetry ...	73-79
<i>Sailauova A.</i> On Research of Zhyrshy-Zhirau Schools	80-86
<i>Seisenbiyeva E., Madibayeva K., Yussup A.</i> Muslim Enlightenment in Y. Altynsarin's Works «Shariat-ul Islam»	87-92

Linguistics and methodics

<i>Abdykhanova B., Meirambekova L.</i> Precedent Names: Influence of Folklore and Its Place in World Cultural Space (based on the German language)	93-98
<i>Bizhkenova A., Sabitova L.</i> Scientific Activity of Structural Divisions as One of the Important Components in the Development of a Research University	99-107
<i>Doszhan G.</i> Integrative Approaches to Studying Borrowed Words	108-118
<i>Yerbulatova I., Salimov T</i> Culture-Marked Units of the Lexical-Semantic Field «Food»	119-124
<i>Zhumagulova A., Syzdykova G.</i> Linguoecology and Media Space	125-132
<i>Zhumakhanova A., Bizhkenova A.</i> Evaluation as a Speech act of Communication	133-140
<i>Ilyassova N.</i> Syntagma – a Unit Combining Language and Cognitive Theory	141-150
<i>Kadeyeva M., Dmitryuk N., Narozhnaya V.</i> On Implicitness of Nominal Grammatical Categories	151-158
<i>Tuleubayeva S.</i> Linguophilosophy from al-Farabi to V. von Humboldt: Continuity of Tradition	159-166
<i>Utebalieva G. , Kaskabassova Kh.</i> Communicative Competence: As an Aspect in Studying the Process of a Foreign Language Acquisition	167-176
<i>Shingareva M., Narozhnaya V.</i> Peculiarities of Analyzing Christmas Messages as an Element of Political Discourse	177-184

Literature Review

<i>Kairzhanov A.</i> Shakarim. The quest for absolute good	185-189
--	---------

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Азкенова Ж., Уразаева К.</i> Дантовский архетип и апостасия в «Старосветских помещиках» Н. Гоголя	8-15
<i>Бейдильдаева Н., Негимов С.</i> Назидания Жетес бия	16-23
<i>Байтанасова К.</i> О некоторых проблемах теории текста	24-31
<i>Есенова А., Оразбек М.</i> Поэзия Галыма Жайлыбая в свете новых исследований ...	32-38
<i>Жапанова М., Нурманова Ж.</i> «Исповедальная проза» Асанали Ашимова: жанровое многообразие	39-46
<i>Калиева А., Маукеева А., Рысбаева А.</i> Становление творческой индивидуальности Герольда Бельгера	47-52
<i>Кожашев М.</i> Поэтическое искусство Жамбыла: становление и особенности.....	53-60
<i>Мажиева Н., Балтабаева Н., Юсуп П.</i> Художественное изображение полигамного брака в казахских эпосах	61-66
<i>Найманбай А.</i> Реальность эпохи: преемственность правды и художественного решения	67-72
<i>Саликжанова Ш., Карипжанова Г.</i> Образ общества в современной казахской молодежной поэзии	73-79
<i>Сайлауова А.</i> Об исследованиях сказительских школ (школ жырышы и жырау) ...	80-86
<i>Сейсенбиева Э., Мадиева Қ., Юсуп А.</i> Мусульманское просветительство в трудах Ы.Алтынсарина «Шариат-ул ислам»	87-92

Лингвистика и методика

<i>Абдыханова Б., Мейрамбекова Л.</i> Прецедентные имена: влияние фольклора и его место в мировом культурном пространстве (на материале немецкого языка)	93-98
<i>Бижкенова А., Сабитова Л.</i> Научная деятельность структурных подразделений как одна из важных составляющих развития исследовательского вуза	99-107
<i>Досжан Г.</i> Интегративные подходы к изучению заимствованных слов	108-118
<i>Ербулатова И., Салимов Т.</i> Культурно-маркированные единицы лексико-семантического поля «Еда»	119-124
<i>Жумагулова А., Сыздыкова Г.</i> Лингвоэкология и медиапространство	125-132
<i>Жумаханова А., Бижкенова А.</i> Оценка как речевой акт коммуникации	133-140
<i>Ильясова Н.</i> Синтагма – единица, связывающая теорию языка и познания	141-150
<i>Кадеева М., Дмитрюк Н., Нарожная В.</i> Об имплицитности именных грамматических категорий	151-158
<i>Тулеубаева С.</i> Преемственность традиций в лингвофилософии: от аль-Фараби к В.фон Гумбольдту	159-166
<i>Утебалиева Г., Каскабасова Х.</i> Коммуникативная компетенция как аспект в изучении процесса усвоения неродного языка	167-176
<i>Шингарева М., Нарожная В.</i> Особенности анализа рождественских поздравлений как элемента политического дискурса	177-184

Рецензия

<i>Каиржанов А.</i> Шакарим. Поиски абсолютного добра	185-189
---	---------

ХҒТАР

Арайлым Сайлауова

Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: arailymsailauova01@gmail.com)

Жыршы-жыраулар мектептерінің зерттелуі

Аңдатпа. Мақалада жыршылық өнердің көне заманнан бергі шығу тарихынан бастап, аталған тақырыпты түрлі кезеңдерде зерттеген ғалымдардың еңбегі назарға алынды. Сондай-ақ жыршылық өнердің руханият әлеміндегі тәрбиелік, тарихи маңызы қарастырылып, күні бүгінге дейін жалғасып келе жатқан қазақ даласындағы жыршылық мектептердің ерекшеліктері жазылды. Аталған тақырып негізінде көптеген теориялық еңбектер қаралып, ондағы жыр, жыршы, жыршылық өнер, жыршылық мектеп ұғымдарына сәйкес мағлұматтар жинақталды. Жыршылық мектептердің зерттелуі жайлы тарихи деректер талданып, қорытынды пікір жазылды.

Түйін сөздер: жыр, жыршы, жырау, жыршылық дәстүр, жыршылық өнер, жыршылық мектеп.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-129-4-80-86>

Кіріспе. Жырау – әлі қоғамдық ғылымда зерттелмеген, сыры ашылмаған күрделі ұғым. Жыраулар – қазақ этномәдени дамуының ең бір шешуші, кульминациялық кезеңі – тарих сахнасына «қазақ» атымен шығып дербес хандық құру кезеңін сипаттайтын терең рухани құбылыс. Ол өз жанынан өлең-жыр шығарып айтатын және эпикалық дастандар мен толғауларды орындайтын халық поэзиясының өкілі. Махмұд Қашғари жырау сөзін «йарығу», өлең шығарушы, музыкант деп түсіндіреді. Орта ғасырлардағы қазақ поэзиясында жыраулар жетекші рөл атқарды. Олардың шығармалары дидактикалық сипаттағы философиялық толғаулар түрінде келеді. Эпикалық жырлардың қоғамда атқарған қызметі өте ауқымды болған. Жырау толғауларында өзінің замана жайындағы түйгендерін, мораль, этика хақындағы ойларын баяндайды, елеулі қоғамдық әлуметтік мәселелер көтереді. Жырау жаугершілік заманда жорықтарға қатысып, кейде батыр, елбасы бола жүріп, ел қорғау, азаматтық тақырыптарға арналған өлең-жырлар туғызған. Осы арқылы халықты ерлікке, елдікке, батырлық пен әділдікке тәрбиелей отырып, танымдық жағынан да зор қызмет атқарған.

Жыраулар қолданған көркемдік тәсілдер оның поэзиясының ішкі мазмұнына орайлас, сәуегейлік, батагөйшілдік түс көру, ырым айту, табиғат құбылыстарына, т.б жайларға қарай болжамдар жасау – көне дәуір жырауларына тән қасиет. Жырау туындылары адам көңілін дөп басар әсерлілігімен, мірдің оғындай өткірлілігімен, аз сөзге көп мағына сыйғызған мықтылығымен, қиыннан қиыстырған көркемдігі және қуатты серпінділігімен ерекшеленеді.

Тарих толқынында қанша ауыр кезеңдер мен патшалық заман жағдайында қандайлық ауыр азапта болса да халық өзінің өлең-жырын, ән-күйлерін шығарып айтуды ешбір тоқтатқан емес. Халықтың ғасырлар бойы басынан кешкен қуанышы мен қайғысы, жақсы өмір, бақытты дүние туралы үміт, армандары, өзінің тіршілігі, тәуелсіздігі жолындағы ерлік күрестері, сүйіспеншілігі мен өшпенділік сезімдері – барлығы халықтың өлең – жырларында, аңыз-ертегі, дастандарында бейнеленген.

Жыраулық өнер де көшпелі қазақ халқының өмірінде айырықша дамыған мәдениет саласы. Жыраулық өнердің тарихи тегі мен генезисі ерте замандардан бастау алады. Халықтың батагөйі, сөз бастайтын шешені, ханға сын айтып, одан қалды кеңесшісіне дейін айналған жыршылардың елдің рухани өміріндегі атқарар рөлі орасан.

Негізгі бағыт – тақырыпты зерттеген ғалымдардың тұжырымдарын салыстыру. Қазақ әдебиетінде жыраулар поэзиясының тұңғыш өкілдері ретінде XV ғасырда өмір сүрген Қыдан тайшы, Шалғез, Асан қайғы, Қазтуған есімдері аталады. XVII–XVIII ғасырларда өмір сүрген Жиёмбет, Марғасқа, Ақтамберді, Үмбетей жыраулардың поэзиясында отанды қорғау, жат жерді басқыншыларға қарсы күрес тақырыбы ерекше жырланды. XVIII ғасырдағы қазақ әдебиетінің көрнекті өкілі – Бұқар жырау жыраулық поэзияны жаңа биікке көтеріп, оның тақырып аясын кеңейте түсті.

Жоғарыда айтып өткеніміздей, жыршылық өнердің қазақ халқының руханият әлеміндегі рөлі ауқымды болған. Эпикалық жырлардың өркендеуі, халық арасында таралуы жыршылық мектептерге тәуелді. Қазақ әдебиетінде эпикалық жырлардың рөлі, көркемдігі, жанрлары мен жанрлық түрлері, поэтикалық сипаттары талданып, көп әңгіме болғанымен, олардың бізге жетуіндегі жыршылық мектептер туралы зерттеулер аз. Жыршылық мектептің қалыптасуында, айтылуы мен сипатында, таралуында өзіне тән ерекшеліктер бар.

Ол ерекшеліктер белгілі бір тарихи, әлеуметтік алғышарттар негізінде қалыптасқан. Оның бүтін тарихын зерттеу өзекті мәселе. Ол мектептің ежелгі және ең соңғы өкілдері кім, бірнеше буын аралығындағы дәстүр жалғастығына да тереңінен мән беруіміз қажет. Осы мәселелерді қарастырғанда бізге дейінгі жыршылық мектеп, жыршылық дәстүр, жекелеген жыршылар жөніндегі зерттеуді ешқашан аттап өте алмаймыз. Біз олардың ақпараттық, рухани, тарихи білім-байлығын алып қалмайынша, ештеңе дей алмасымыз анық. Жыршылық мектептің әдебиетіміз бен фольклортануымызда қарастырыла бастағанына көп болған жоқ. Бұл тұрғыда алғашқылардың бірі болып Мұхтар Әуезов: «Бұрын жазба әдебиет дамымай тұрған кезде, қазақ-кеңес әдебиетінің алғашқы дәуірлерінде, алдымен халқымыздың бай мұрасы фольклордан үйренуіміз керек, соған сүйеніп жазба әдебиет жасауымыз керек», - деп жыршылықты үлгі етеді [2, 55 б.]. Сондай-ақ, жыраулардың әрбір сөзінің мақсатсыз айтылмайтынын да атап өткен.

«Жыраулардың сөзі мақсатсыз айтылмайды. Не айтса да, көптің мұңы, көптің жайы туралы айтылады» - дейді Әуезов. Ғалымның ізін жалғастырған Е. Ысмайылов осыған қатысты көптеген жайттардың бетін ашып айтып кеткен.

«Тарихи деректерге қарағанда, жырауларды ақындардың ең көне типі деп есептеуге болатын сияқты», - дейді ол [1, 43 б.]. Яғни ақындықтың бастауы көне замандағы жыршылар жырынан таралған. Сонымен қатар, ол кісінің осы мәселеге қатысты айтып кеткен үлкен бір келелі ойы жыршылар типін екіге бөліп қарастыруы.

«Стеротип жыршылар» және «суырып-салма» (импровизатор) жыршылар. Стеротип жыршылар дегеніміз – тек қана жаттағанын айтып, соны ғана таратушылар. Ал импровизатор жыршы дегеніміз – айтыс ақындары, суырып-салу өнерінің шеберлері. Олар жаттаған жырларымен шектеліп қоймай, өзі айтатын нұсқасын шығармашылық тұрғыдан өңдеп, реңін өзгертіп, түлетіп отырып айтады. Стеротип жыршылар көркемдік жағынан импровизатор жыршылардай болмаса да, олардың өздеріне тән артықшылықтары бар. Өйткені олар әрбір эпикалық жырдың көне қалыбын бізге жеткізуде үлкен рөл атқарды.

Жыр айтушылық өнердің ішкі сырын, табиғатын, даму, өзгеру тарихын тереңірек білудің бірден-бір жолы оның әр түрлі мектептерін анықтау, олардың өзіндік репертуар, саз (мақам) ерекшеліктерін нақтылау болып табылады. Жалпы қазақ фольклористикасында бұрын жыраулық, жыршылық мектептер тек эпостарды айтушыларды қарастырып келді. Осы олқылықты кейінгі жылдары Р.Бердібаевтың Сыр бойы, Оңтүстік Қазақстан, Қ.Сыдықовтың Батыс Қазақстан жыраулық, жыршылық дәстүрлері туралы жазған еңбектері толықтырғандай болды.

Қазақ жыраулық, жыршылық мектептері: Батыс Қазақстан, Сыр бойы, Орталық Қазақстан, Жетісу, Оңтүстік Қазақстан жыраулық, жыршылық мектептері деп бөлуге болады. Аталған жыршылық мектептерді бір-бірінен ажырататын ерекшеліктерімен қатар бар-

лығына ортақ қасиеттердің да аз емес екенін айта кеткен жөн. Бұл, біріншіден, жыр айту дәстүрінің ежелгі тамыры бір екендігін көрсетсе, екіншіден қазақ халқының тұрмыс-тіршілігіндегі көшпенділік салдарынан өнер иелерінің араласуы арқасында бір-біріне әсер еткендігін, сол арқылы өнер ауқымын кеңейткендігін аңғартады. Эпос айту дәстүрін сөз еткенде айта кететін тағы бір мәселе, бұл дәстүрдің әр аймақта әр түрлі даму дәрежеде болғандығы. Бұның себебін ғалымдар:

1. Әлеуметтік-тарихи жағдай әсері.
2. Жыраулық жыршылық дәстүрдің даму дәрежесіне байланысты түсіндіреді.

Осының негізінде жыр айту мектептерінің де даму дәрежесі әр түрлі болған. Оның мысалы, Қашаған, Нұрым, Мұрат, Мұрын секілді ірі эпик айтушылары бар Батыс Қазақстан жыр айту мектебі мен сан қырлы дарындарының арқасында Жетісу жыр айту дәстүрін бұрын-соңды жетпеген дәрежеге көтерген Жамбыл шығармашылығынан көруге болады. Сондай-ақ тарихтың белгілі бір кезеңінде фольклорлық бір жанрдың екіншісін не күшейтіп, не солғындатып отыратыны да белгілі. Мысалы Арқада әншілік, Жетісуда айтыс дәстүрлерінің кейінгі кездерде ерекше дамуы жыр айту өнерін екінші қатарға ысырса, Сыр бойы, Батыс Қазақстандағы өріс алған термешілік жыр айтудың күшеюіне ықпал еткен. Бұл қызық та, қиындығы көп сырларды жете түсіну үшін әр жыр айту мектебінің тарихына, белді өкілдерінің өмірі мен репертуарына тереңірек үңілген жөн.

Жыр үйрену, үйрету үрдісі қиын да, қызықты, белгілі қалыптасқан дәстүрге сай іске асатын құбылыс. Әр халықта өзіндік ерекшелігі бар бұл әдісті қазақ жырау, жыршылары қалайша жүзеге асырған дегенге қолда бар материалдар тұрғысынан қарағанда байқағанымыз шәкірттің ұстаз қасына өз еркімен еріп жүріп жыр үйренгені басты әдіс болған секілді. Солай бола тұрса да көптеген жыр айтушылардың ешкімге ермей-ақ үлкен жырау, жыршыларды жиын-тойларда тыңдап, соларға өз бетімен еліктеп жыр айтуға машықтанғандары да аз болмаған. Бірақ қандай жағдайда жыр айтуды меңгермесін бар айтушы халыққа танымал болар алдында белгілі ірі өнерпаздардан бата алуды көздеген. Кейін ыңғайы келген жерде кімнің алдынан бата алғанын айтып та отырған.

Өткен ғасырдың екінші жарымы мен XX ғасырдың басында ғұмыр кешкен көрнекті ақын Нұралы Нысанбайұлы. Ол өзінің шығармаларының кіріспесінде, әсіресе дастандарында өзін «Молда Нұралы» деп таныстырғанымен, ел түсінігіндегі молдалықты кәсіп етпеген. Ақынның өзі де, айналасындағылар да бұл сөзді «оқыған адам» мағынасында қолданып жүрген. Әкесі Нысанбай баласын кішкентайынан оқытып, молда етіп шығару мақсатында ауылдағы дін мектебіне береді. Хат танырлық қана білім алған Нұралы кедейліктің дертінен және Қайнақ молданың сабауынан оқуды тастап кетеді. Осы жағдайдан кейін, бар ынтасын ақындық өнер жолына жұмсайды. Ақынның айтыстарынан ең алғаш жарық көрген шығармасы қазіргі Қазығұрт тауының етектерінде өткен белгілі Балтакейұлы Мықан ақынмен айтысы үш томнан тұратын «Айтыс» жинағының 1956 жылы шыққан бірінші томында жарияланды. Ең негізгі шығармаларның қатарына қосылатын «Сауда ишан» дастаны 1974 жылы «Жазушы» баспасынан он екі мың дана болып басылып шықты.

Сыр бойы мен қазыналы Қаратау етегін жайлаған өлең өнерінің бір өкілі-Ергөбек Құттыбайұлы. Ақынның «Іздрәсти, Некалай», «Сәлем де туған елдерге», «Қалпеге құда болып ек...», «Айдайды-ау бір шыбықпен бәрімізді», «Не жаздым?» атты шығармалары 1991 жылы жарық көрген Ә.Оспанұлының «Қаратау шайырлары» кітабында толық талданған. Ергөбек өлеңдерінде кейбір жағдайда сары уайымшылдыққа түсу сарыны сезіледі. Дегенмен, қазақ даласының алуан қырлы тіршілік тынысын толғағанда сол бір қайғы-қасіретке толы зар заманды сынап, қарапайым халықтың қамын қарастырып, жоғын жоқтағысы келетін тілегі басым.

Ел аузында Молда Мұса атанып кеткен Мұсабек Байзақұлы бар өмірін Қаратау атырабында өткізген өнер иелерінің бірі. Ол осы күнгі ОҚО, Түркістан ауданына қарасты

Шоқтас деген жерде 1949 жылы дүниеге келген. Бастапқыда діни оқу жолымен болса да біраз білім алған. Әуелі әкесі ұстаған молдадан хат танып, есейе келе Қарнақ деген қыстақта Қозы дамылла ашқан дін мектебінде оқиды. Талап тұлпарын жастай мініп, ХІХ ғасырдың соңы мен ХХ ғасырдың басында өмір сүріп, айтулы ақындығымен халық арасына кең мәлім болған Молда Мұса Байзақұлының шығармашылығының зерттелу жайына келер болсақ, бізге дейін зерттеушілер Молда Мұса мұраларын жазылған уақытына қарай топтап, оларды революцияға дейін және одан кейін жазылған шығармалар деп қарастырған. Ал, Әселхан Оспанұлы:

I. Бірде ақынның заманға, өмір-тіршілік мағынасына үніліп толғаған ой түйіндері түрінде, кейде табиғат көріністерін тамашалау сонан әсерленуден туған немесе шынайы махаббатты аңсайтын ұзынды-қысқалы өлеңдері.

II. Жалпы адамгершілік қағидаларын уағыздайтын, белгілі оқиға және шығарманың не кіріспе, не қорытынды бөлімінде берілетін түйіндеу әдісіне құрылған мысалдары.

III. Айтыстары.

IV. Дастандары. –деп төрт топқа бөлген [2, 19-20 б.].

«Қазақ топырағында эпикалық жыр айту дәстүрінің ерекше қанат жайып, өзіндік із қалдырып, өрнек салған жері – Батыс Қазақстан. Бұл аймақ шамамен айтсақ Маңғыстау, Атырау, Ақтөбе, Орал облыстары мен Қарақалпақ АССР–ның облыстары мен көрші аудандарын біріктіреді. Алып шынар секілді тамырын тереңге жайған бұл жыр айту мектебінің аты бізге жеткен алғашқы өкілдері кезінде Ш.Уәлиханов «қазақ-ноғай ұлысының философы» атаған Асан қайғы Сәбитұлы, Сыпыра және Шәлгез Тіленшіұлы, Қазтуған Сүйінішұлы болған [3, 124 с.].

Солардың бірі Маңғыстау облысы Маңғыстау ауданында дүниеге келген Мұрын жырау. 1942 жылы ғалым Есмағамбет Ысмайыловтың бастамасымен Қазақстан Жазушылар одағы мен Ұлттық Ғылым Академиясы тіл-әдебиет бөлімі Маңғыстаудан Мұрын жырауды алдырып, оның жырларын жазып алуды Мариям Хакімжановаға тапсырады. М. Хакімжанова «Мұрын жырау туралы есімде қалған естелігінде» жыршының жырларынан бөлек, оның отырыс-тұрысы, мінез-құлқында түртіп алып отырғанын алға тартқан.

«Ұзамай Мұрын жырау да келіп қалды. Құрметтеп қарсы алдық. Қапсағай келген, ашаң жүзді, қарасұр кісі болатын. Сақал-шашы бурыл тартқан. Мен көргенде 82 жаста болатын. Көп шешіліп сөйлемейтін сабыр иесі адам еді» [4], – деп жазады.

Мәриям жыраудың айтуы бойынша, 40 мың жолдан астам жыр жазып алған. Олар – «Ала тайлы», «Аңшыбай батыр», «Баба түкті Шашты Әзиз», «Пар-Пария батыр», «Құттықия батыр», «Едіге батыр», «Нұрадын батыр», «Мұсахан батыр», «Орақ Мамай батыр», «Қарасай – Қазы батыр». Бұл жырларды Мұрын жырау Нұрым жыраудан үйреніпті. Атақты Қашаған (Күржұманұлы – К.М.) жыраудан үйренген «Көкше батыр», «Қосай батыр», «Шынтасұлы Төрехан батыр», «Асан қайғының аңызы», «Абат батыр», «Тоған батыр», «Манаш батыр», «Тұяқбай батыр», «Айсаұлы Ахмет батыр», сонымен бірге «Қарға бойлы Қазтуған» жырында жазып алған.

«Жырау жеке отырғанда еркін көсіле алмай, жырдан кейбір тұстарын ұмытып, қалады екен де, керісінше көпшілік жиналған шақта бауырын жазған тұлпардай самғап, үні ашылып, шабытына шабыт қосып, манағы есінен шығып қалған жыр шумақтарын да төгіп-төгіп тастайтын көрінеді», –деп жазады Күлзада Мырзағалиева «Айқын» басылымында жарияланған материалында.

«Жырау домбыраны көбірек тартатын, – деп жазады Мариям. - Оның домбырасы қазіргі домбырадай емес, шағын, жатаған болатын. Көбіне домбырада бұрынғы жорық жырларының сарынын беретін күйлерді тартады. Кейде көзін тарс жұмып алып, өзі соған еріп үзік-үзік жырды төгіп-төгіп жіберетін еді.

Жыраудың мінезі қызық болатын. Күндіз не төсекке, не диванға отырмайтын. Сондықтан жерге төсеген түкті кілемнің үстіне қалың матрац салып, шынтағына қос жастық қоятынбыз. Есім: (Есмағамбет Ысмайылов – М.К.М.) «Жерде беліңіз ауырады ғой, бір мезгіл диванға отырыңыз, – десе, - Қойшы, шырағым, біз күн сайын жерге жақындап бара жатқан адамбыз ғой. Анауыңа отырсам, жайдақ атқа мінгендей мазам кетеді » - дейтін [б, 460 б.].

М. Хакімжанованың халық ауыз әдебиеті мұраларын жинаушы болуы кейінгі жастарға үлгі-өнеге. Ақынның бұл ісі әлі де терең зерттеуді керек ететін тың тақырып.

Қорытынды. Қазақ халқының эпикалық мол мұраларын тудыруға, дамытуға, таратып айтуға фольклорлық типтер, бақсылар, жырау, ақын, жыршылар, қиссашы, термешілер ерекше қызмет еткен. Күрделі де, қызықты жыр айтушылар тұлғаларын ажырата, функцияларын нақтылай, олар жырлаған жырлардың кейбірінің нұсқаларын салыстыра зерттей отырып бұл мәселенің әлі де сөз болмаған қырлары, зерттеушісін күтіп жатқан қиын да, қызықты мәселелері көп екенін айта кеткен жөн. Жоғарыда айтып өткеніміздей, жыршылар халық арасында неғұрлым өнегелі із қалдырған творчестволық тұлға. Сондықтан болар, мәдениет пен әдебиеттің кемелденуі тікелей соларға байланысты. Қазақ халқының жыршылық дәстүрін дамытып, оны өз аумағы мен мекеніне, лексикалық қорына сай жырлау барысында әр өңірдің өз жыршылық мектептерінің атқаратын қызметі де зор.

Жыршылық өнердің әмбебаптылығы соншалық, оның бойында әрдайым өзгеріс болып отырады. Бәлкім, ұзақ жырларды жырлап, ұрпақтан ұрпаққа жеткізу кезінде орын алатын құбылыс болар. Сонымен қатар, қазіргі таңда бұрынғыдай ұзақ жырлардың қатары сейіліп, оның орнына қысқа толғау, ғибрат, насихат өлеңдер легі көбеюде. Десек те, көпшіліктің ықыласы оянып жатса, жыршылар да жаңаша серпіліске түсуі әбден мүмкін. Қорыта айтқанда, қазақ жыршыларының орындаушылық дәстүрі әлі де толық ашылмаған дүние. Оның құпия сырларын меңгеріп, халық игілігіне айналдыру – баршамызға ортақ іс.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Ысмайылов Е. Ақындар. / Е. Ысмайылов – Алматы, Қазмемкөркемәдебиет, 1956. – 380 б.
- 2 Мұқанов С. Айтыс. I том. / С. Мұқанов – Алматы, 1942. – 320 б.
- 3 Тұрсынов Е. Қазақ ауыз әдебиетін жасаушылардың байырғы өкілдері. / Е. Тұрсынов - Алматы: Ғылым, 1976. – 245 б.
- 4 Әуезов М. Абай Құнанбаев. / М. Әуезов – Алматы: Жазушы, 1971. -287 б.
- 5 Бердібаев Р. Қазақ эпосы. / Р. Бердібаев – Алматы: Жазушы, 1982. – 227 б.
- 6 Әбетов Ғ. Әдебиеттану терминдерінің сөздігі. / Ғ. Әбетов – Алматы: Ғылым, 1962. – 324 б.
- 7 Қоңыратбаев Ә. Сыр шайырлары / Ә. Қоңыратбаев // Жұлдыз, №6, 1959.
- 8 Байбосынова Ұ. Сыр бойы ақын-жыраулары шығармашылығындағы ғазал жанры / Ұ. Байбосынова // Хабаршы. Филология сериясы. - №5. - 96 б.
- 9 Қабдолов З. Сөз өнері. / З. Қабдолов – Алматы: Жазушы, 1985. – 285 б.
- 10 Ізтілеуов Т. Назым. / Т. Ізтілеуов – Алматы: Жазушы, 1965. – 102 б.
- 11 Айтыс. II том. – Алматы: Жазушы, 1965. – 330 б.
- 12 Дәрібайұлы С. Сыр шайырлары поэзиясындағы ежелгі әдебиет дәстүрі: фил. ғыл. канд. дис. / С. Дәрібайұлы – Алматы, 2000. – 36 б.
- 13 Бердібаев Р. Сарқылмас қазына. / Р. Бердібаев - Алматы: Мектеп, 1983. – 319 б.
- 14 Тәжібаев Ә. Жылдар, ойлар. / Ә. Тәжібаев - Алматы: Жазушы, 1976. - 352 б.
- 15 Хакімжанова М. Мұрын жыраудың мұрасы. / М. Хакімжанова // «Жалын», – № 8. – 1987.

Arailym Sailauova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

On Research of Zhyrshy-Zhyrau Schools

Abstract. The article takes into account the work of researchers who studied the history of the origin of the narrative art of zhyrshy and zhyrau at different times. Educational and historical significance of the art of zhyrshy and zhyrau in the spiritual world as well as features of these narrator schools that still exist in the Kazakh steppes were also examined. Based on this topic, a large number of theoretical works were studied in detail, where information was collected on the concepts of “legend” (zhyr), “narrator” (zhyrshy, zhyrau), “narrator art” (art of zhyrshy and zhyrau), and a narrator school (schools of zhyrshy and zhyrau). The historical data on the study of zhyrshy and zhyrau schools was analyzed and a final judgment was drawn.

Key words: legend (zhyr), narrator (zhyrshy, zhyrau), narrator tradition (traditions of zhyrshy, zhyrau), narrator art (art of zhyrshy and zhyrau), narrator school (schools of zhyrshy and zhyrau).

Арайлым Сайлауова

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Об исследованиях сказительских школ (школ жыршы и жырау)

Аннотация. В статье учтены работы ученых, изучавших историю происхождения сказительского искусства жыршы и жырау в разное время. Также были рассмотрены воспитательное, историческое значение искусства жыршы и жырау в духовном мире, особенности данных сказительских школ, которые существуют по сей день в казахских степях. На основе этой темы было рассмотрено большое количество теоретических работ, в которых были собраны сведения о понятиях «сказание» (жыр), «сказитель» (жыршы, жырау), «сказительское искусство» (искусство жыршы и жырау), сказительская школа (школы жыршы и жырау). Проанализированы исторические данные по исследованию школ жыршы и жырау, выведено заключительное суждение.

Ключевые слова: сказание (жыр), сказитель (жыршы, жырау), сказительская традиция (традиции жыршы, жырау), сказительское искусство (искусство жыршы и жырау), сказительская школа (искусство жыршы и жырау).

References

- 1 Ismailov E. Aqındar [Poets], (Qazmemkoradebiet, Almaty, 1956, 380 p.). [in Kazakh]
- 2 Mukanov S. Aitys. I tom [Aitys. Volume I], (Almaty, 1942, 320 p.). [In Kazakh]
- 3 Tursunov E. Indigenous representatives of the Kazakh oral literature [], (Science, Almaty, 1976, 320 p.). [In Kazakh]
- 4 Auezov M. Abai Kunanbayev [Abay Kunanbayev], (Zhazushy, Almaty, 1971, 287 p.). [In Kazakh]
- 5 Berdibayev R. Qazaq eposy [The Kazakh epos], (Zhazushy, Almaty, 1982, 227 p.). [In Kazakh]
- 6 Abetov G. Adebiettanu sozdigi [Dictionary of literary criticism terms], (Gylym, Almaty, 1962, 324 p.). [In Kazakh]
- 7 Konyratbayev A. Syr shaiyrlary [Cheese gums], (Zhuldyz, 6, 1959.). [In Kazakh]

- 8 Baibosynova U. Sır boiy aqyn-zhiraulary shygarmashylykındagy gazal zhanrı [Zhazal genre in the works of akyn-zhyrau throughout the Syrland], (Herald. Philology series, 5, 96 p.). [In Kazakh]
- 9 Kabdolov Z. oneri [The art of speech], (Zhazushy, Almaty, 1985, 285 p.). [In Kazakh]
- 10 Iztleuov T. Nazym [Nazym], (Zhazushy, Almaty, 1965, 102 p.). [In Kazakh]
- 11 Aitys. Tom II [Aitys. T. II], (Zhazushy, Almaty, 1965, 330 p.). [In Kazakh]
- 12 Daribayevich S. Syr shairlary poeziyasındagy ezhelgi adebiet dasturi: fil. gyl. kand. dis [An ancient literary tradition in the poetry of Syrland resins: Phil. science cand. dis.], (Almaty, 2000, 36 p.). [In Kazakh]
- 13 Berdibaiev R. Sarkyrmas kazyna [Endless treasures], (Mektep, Almaty, 1983, 319 p.). [In Kazakh]
- 14 Tazhibaev A. Zhyldar, oilar [Years, thoughts], (Zhazushy, Almaty, 1976, 352 p.). [In Kazakh]
- 15 Khakimzhanova M. Muryn zhyrau murasy [Muryn zhyrau legacy], (Zhalyn, (8), 1987.). [In Kazakh]

Автор туралы мәлімет:

Сайлауова Арайлым - Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, филология факультетінің магистрі, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Sailauova Arailym - L.N. Gumilyov Eurasian National University, Master of Philology, Nur-Sultan, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісiмiн бiлдiредi. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.])

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprttenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 4 (129). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 207-б.
Шартты б.т. - 19,0 Таралымы - 35 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды